

нційована за сферами обслуговування потреб людини у спілкуванні та передаванні різноманітної інформації, вона відбиває прагматику мовної діяльності у кожній із них. Завдання ж дослідника – пізнати особливості і закономірності цієї діяльності у певній інформаційній сфері, що разом створюють культуру комунікування в ній, яка відбита в конкретних мовних знаках, текстових структурах, жанрах спілкування і передавання інформації.

Список використаних джерел:

1. Завальська Л. (2017). *Комунікативні стратегії і тактики в політичному інтерактиві: лінгвопрагматичний аспект* : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова. Одеса. 2017. 20 с.
2. Зарецький О. В. (2008). *Офіційний та альтернативний дискурси*. Київ. 2008. 443 с.
3. Здоровега В. Й. *Теорія і практика радянської журналістики: Основи майстерності, проблеми жанрів*. 2004. Львів, 268 с.
4. Ковалевская В. В. Информационная политика издания на примере газеты «Кримська світлиця». *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. 2011. 24 (63). № 2. Ч. 2. с. 283-288.
5. Кондратенко Н. В. *Український політичний дискурс: текстуалізація реальності*. Одеса. 2007. 156 с.
6. Масенко Л. Т. *Мова і політика*. Київ. 1999. 100 с.
7. Михайлин І. Л. *Основи журналістики*. 2011. Київ, 496 с.
8. Сютя Г. М. Прецедентні висловлення в українській політичній риторичі. *Культура слова*. 2019. Вип. 90 С. 120–131.

Ключові слова: медіастилістика, соціокультурний чинник, офіційний дискурс, мовний образ комунікатора, ЗМІ.

Key words: media stylistics, socio-cultural factor, official discourse, linguistic image of the communicator, mass media.

КОЛЕСНИК ВАЛЕНТИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри прикладної лінгвістики,
доктор філологічних наук, професор*

КОНЕКЦІЯ КОНЦЕПТІВ ЛЮДИНА-ТВАРИНА В НОМІНАЦІЯХ ОСОБИ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Зважаючи на антропоцентричне спрямування сучасного мовознавства, зростає наукове зацікавлення проблемою вивчення лексики на позначення особи на різних мовних рівнях та в різних культурних спільнотах. Предметом нашого дослідження є конекція концептів

‘людина’ – ‘тварина’ у процесах творення номінацій особи модусного типу в міжкультурній комунікації. Модусний тип мотивації номінацій особи позначений найвищим ступенем емотивності, він виражає ставлення мовця до особи, яка є об’єктом називання. Найактивніше виявлення модусу спостерігається у співвідношенні концептів ‘людина’ – ‘тварина’. Це, передусім, зумовлено тим, що люди мають безпосередній зв’язок з тваринним світом різних рівнів – від домашніх тварин, що перебувають в одному часопросторі з господарями, до найекзотичніших їх видів. Відповідно до живої природи у місцях проживання певного етносу складається база знань про тваринний світ, що стосуються поведінки тварин, вроджених здатностей та іншого. Завдяки достатній обізнаності в етносвідомості закріплюються відповідні стереотипи, пов’язані з традиціями, віруваннями та історією ролі певних представників живої природи у повсякденні. Це так звана архетипна характеристика тваринного світу, яка активується у свідомості представників певної лінгвокультури по замовчуванню.

В процесі формування та інтерпретації метафоричного значення суттєву роль відіграє не лише конвенціональне значення мовного знака, але й відповідні його конотації, які становлять певні стереотипні уявлення про речі та явища, співвідносні з певним поняттям, а не з їх реальними характеристиками. Наприклад, метафора *осел* ‘вперта до нерозумності людина’: не кожен осел буває впертим, однак це не впливає на стереотипне уявлення про цю тварину та характерні для неї риси. Наявність певних стереотипних уявлень є однією з умов, що забезпечують адекватну інтерпретаційну діяльність реципієнта.

Слово живе в контексті певної культури, тому в різних мовах слова-відповідники можуть мати неоднакові семантичні асоціації. Особливо це стосується лексики з національним асоціативним ореолом. Національні асоціації, пов’язані з певними словами, входять до національно-культурного компонента значення. І хоча вони належать до периферії семантичної структури слова, однак є дуже важливими для міжкультурного спілкування, оскільки часто стають причиною перешкод у міжкультурній комунікації. У різних мовах не збігаються групи слів чи окремі слова в межах лексико-семантичних об’єднань, які вживаються у переносних значеннях. В українській мові назви овочів рідко використовуються щодо людей, а у французькій і німецькій мовах дуже часто. Що стосується тварин, то майже в усіх мовах *баран* асоціюється з тупістю, *віл* із працездатністю, *вовк* із кровожадністю, *вівця* зі смиренністю, *заєць* із лякливістю, *кішка* з невірністю. Однак у німецькому соціумі *віл* асоціюється з тупістю (*дурний як віл*), а *кішка* є символом а) хижака; 2) неозначного, пустого: *Це щось для кішки* ‘марно, даремно’; 3) живучості: *Вона живуча, як кішка*. 4) обману, облуди, прикидання: *Фальшива кішка*. В англійській мові *cat* ‘кішка’ символізує злу, сварливу жінку. У російській мові вона є символом: 1) худой, виснаженої жінки (*Мечусь, как угорелая кошка*); 2) неприємності, сварки (*Между нами черная кошка проскочила*) 3) суму, неспокою, тривоги (*Кошки скребут на сердце*). Слова *бобер*, *лебідка*, *сокіл*, *кіт* в українській мові мають переносні

значення, а їх французькі відповідники не мають, зате французьке *drîzd* має переносне значення 'пройдисвіт'. Спортивне знаряддя, яке в українській і російській мові називають *козел*, в болгарській називають *magare* 'віслук'. В інших мовах ці значення має лексема *кінь*. Стереотипи, пов'язані з образом собаки, мають нейтральну, негативну і позитивну конотації в усіх досліджуваних лінгвокультурах. Уявлення про собаку характеризується амбівалентністю – собака водночас є символом вірності і символом сварливості, брехливості, низькості. Собаці приписується як вірність, відданість, так і невірність, невдячність.

Собака вважається нечистою твариною в ісламі, на відміну від зороастризму, в якому собаку поважали за беззавітну відданість і вірність. Присутність собаки символізувала знищення всього брудного, аморального, адже зороастрийці вірили, що пильний, магнетичний погляд собаки володіє властивістю проганяти злих духів, які оскверняли все живе. Оскільки собаче існування пов'язане з постійними блуканнями у пошуках їжі, образ собаки став уособленням бідності, злиднів, нещастя, що виявляється, зокрема, у словосполученні 'собаче життя'. Крім того, в багатьох контекстах номен 'собака' використовується як лайливе слово, у тому числі у складі копулятивів зі словами 'батько' та 'матір' [Мазепова, с. 286].

Запозиченням з російської мови є лексема *кобель*, яка в інших слов'янських мовах відповідників не має. Лексема має негативний модус, може вживатися з семантикою іронічного ставлення до об'єкта номінації. В міському жаргоні може мати значення 'повія'. В обох випадках лексема вживається з негативним модусом. В українській, і в російській мові функціонує і лексема *пес* у тому ж значенні.

Але найбільш продуктивною вона є в американській культурі. Лексема *dog* має щонайменше 8 значень: 1) 'собака, пес'; 2) *pl. розм.* 'змагання хортів'; 3) 'самець вовка, лисиці' (тж. *wolf, fox*); 4) 'парубок' (перекладається за контекстом): *gay* (або *jolly*) 'веселун'; *lucky* 'щасливчик'; *sly* 'хитрун'; *lazi* 'ледар'; *dirty* 'погань-людина'; *dumb* 'мовчун, не говіркова людина'; 5) *dogfish*; 6) *andiran* 'схожий'; 7) *tex.* 'собачка; обценьки, зупинник'; 8) *мор.* 'задрайка'. Окрім цього, входить до складу фразем і усталених сполучень: *dogs of war* 'страхіття війни, супутники війни', *a dog's age* 'довгий час'; *a dead dog* 'людина або річ ні на що не придатні'; *to go to the dogs* 'гинути; розорятися; йти під три чорти'; *to help a lame dog over a stile* 'допомогти кому-небудь в біді'; *every dog has his day* 'буде і на нашій вулиці свято'; *hot dog* 'бутерброд з гарячою сосискою': *hot dog!* американський вигук схвалення; *spotty dog* 'варений пудинг з кориною'; *to puton dog* розм. 'величатися, тримати себе зарозуміло'; *dog on it!* прокляття 'чорт забирай!'; *top dog* а) 'собака, що перемогла у бійці'; б) 'господар положення: панівна сторона або сторона, що перемогла': *under dog* а) 'собака, переможена в бійці'; б) 'переможена сторона, що підкоряється'; в) 'людина, якій не повезло в житті, невдаха' [БАУС, с. 291]. Дієслово *to dog* має такі значення: 1) 'вистежувати'; 2) переносне значення – 'переслідувати'; 3) *мор.:* *to dog down* 'задраювати'; *black dog* 'тута

зелена; поганий настрій, смуток' [ВАУС, с. 103]; *dog-ape* зоол. 'бабуїн', *dogate* 'сан дожа', *dog-bee* 'трутень'.

Лексема *cat* 'кіт' в англійській мові має значно менше відтінків значень, аніж лексема *dog*, 'собака'. Вона має переносне значення: 'сварлива жінка', у сленгу військових американців *barber's cat* має значення 'говорун; базака'. У сленгу американців існує вираз *fat cat* 'особа, що субсидує політичний захід'.

У російській мові лексема *кошка* є символом 1) худой, виснаженої жінки (*Мечусь, как угорелая кошка*) 2) (чорна) неприємності, сварки (*Между нами черная кошка проскочила*) 3) суму, неспокою, тривоги (*Кошки скребут на сердце*). Майже в усіх мовах існує вираз *жити як кішка з собакою* у значенні 'постійно сваритися, ворогувати', *чорна кішка пробігла поміж ними, грати (gratis) в ката-мишки*.

У мовленні носіїв українських соціолектів досить активно представлені усі види модусної номінації, що мають власні вектори, але об'єднані у межах оцінки «добре – погано» [Дмитрієв, с. 256]. В українській мові позитивним модусом відзначена лексема *киця*, яка служить також для іменування коханої дівчини або жінки. Ця номінація виділяє в об'єкті такі візуальні й тактильні ознаки, як приємна зовнішність, м'якість шкіри на дотик і динамічні риси поведінки – граціозність та м'якість рухів: *Ти така сьогодні гарна, кичю моя люба!* (розмова між чоловіком і дружиною). Трапляються й згрубілі форми модусного позначення осіб чоловічої статі: *Котяра драний!* [Дмитрієв, с. 256].

Висновки. Аналіз метафоричного значення в категоріях інтерпретації світу відкриває нові перспективи перед лексичною семантикою, оскільки її завданням є не лише переклад одних знаків на інші, але і показ того, що є характерним у способах мовного спостереження світу. Результати дослідження взаємодії концептів 'людина' – 'тварина' у процесах творення номінацій особи модусного типу в міжкультурній комунікації свідчать про те, що у групі фразеологічних одиниць, в яких внутрішні характеристики людини виражені за допомогою номенів тварин і птахів, найбільш актуалізованими виявилися *собака, кіт/кішка*.

Список використаних джерел:

1. ВАУС – Великий англо-український словник. Авт. уклад. М. В. Адамчик. Донецьк : «Видавництво Сталкер», К. : Видавництво «ЗАТ "НКП"», 2006. 1152 с.
2. Дмитрієв С. В. Взаємодія концептів 'людина' – 'тварина' у процесах модусної номінації особи (на матеріалі сучасних українських соціолектів). *Слов'янський збірник*. В.ХУІ. Чернівці; «Букрек», 2012. С. 243–257.
3. Мазепова О. В. Внутрішній світ людини у перському лінгвоментальному просторі: Монографія. К.: Видавничий дім Дмитра Будаго, 2015. 440 с.

Ключові слова: модус, концепт, семантика, соціолект, етносвідомість.

Key words: modus, concept, schemantic, sociolect, ethnic consciousness.